

Винагорода виконавця за законодавством Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз

Верба Ольга Богданівна ¹

Опубліковано	Секція	УДК
25.07.2025	Право	347.952

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18071893>

Анотація. У статті досліджено правове регулювання винагорода осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень, у двох суміжних правопорядках – України та Республіки Польща. Продемонстровано, що польська модель, закріплена в законах «Про судових виконавців» та «Про кошти виконавчого провадження», поєднує публічно-правовий статус судового виконавця з економічною самостійністю на засадах самофінансування, визначаючи винагороду судового виконавця як об’єкт його права приватної власності. Проаналізовано конструкцію пропорційної (провізійної) та фіксованої винагороди, у тому числі за безрезультатне виконавче провадження, систему пільг для соціально вразливих стягувачів, а також механізми компенсації витрат у справах, де сторона звільнена від сплати виконавчих витрат. Автором розкрито особливості української моделі основної винагороди приватного виконавця, визначено основні проблеми практики її стягнення. На основі порівняльно-правового, формально-догматичного та економіко-правового аналізу обґрунтовано напрями гармонізації українського правового регулювання з польською моделлю та стандартами ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, зокрема необхідність чіткого нормативного закріплення гарантій правомірних очікувань виконавця й недопустимості «примусової безоплатної праці» при здійсненні публічних повноважень із примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів. Практичне значення одержаних результатів полягає у формуванні доктринальної основи для вдосконалення моделі винагороди приватних виконавців в Україні та підвищення передбачуваності практики.

Ключові слова: боржник і стягувач, виконавче провадження, виконавчі документи, винагорода, державний / приватний виконавець, захист прав особи у виконавчому провадженні, заходи примусового виконання, звернення стягнення, оскарження діянь виконавця, підстави виконання, примусове виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, процесуальний статус виконавця, суд, ухвала / рішення / акт суду, цифровізація і штучний інтелект.

¹ к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права та процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська Політехніка»; професор кафедри права Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»; приватний виконавець виконавчого округу Львівської області; член Дисциплінарної комісії приватних виконавців при Міністерстві юстиції України; медіатор; olha.b.verba@lpnu.ua; olga.verba.sydor@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9254-9575>.

Remuneration of the enforcement officer under Polish and Ukrainian law: a comparative legal analysis

Abstract. The article examines the legal regulation of the remuneration of persons responsible for the enforcement of court judgments in two neighbouring legal orders – Ukraine and the Republic of Poland. It is demonstrated that the Polish model, enshrined in the Acts on Court Enforcement Officers and on the Costs of Enforcement Proceedings, combines the public-law status of the court enforcement officer with economic autonomy based on the principle of self-financing, defining the officer's remuneration as an object of his or her private property right. The article analyses the structure of proportional (commission-based) and fixed remuneration, including for unsuccessful enforcement proceedings, the system of benefits for socially vulnerable creditors, as well as mechanisms for compensating costs in cases where a party is exempted from payment of enforcement costs. The author discloses the specific features of the Ukrainian model of basic remuneration of private enforcement officers and identifies the main practical problems related to its collection. On the basis of comparative-legal, formal-dogmatic and law-and-economics analysis, the article substantiates directions for harmonising Ukrainian legal regulation with the Polish model and with the standards of Article 1 of Protocol No. 1 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in particular the need for clear normative consolidation of guarantees of the enforcement officer's legitimate expectations and the inadmissibility of "compulsory unpaid labour" in the exercise of public powers relating to the enforcement of decisions of courts and other adjudicatory bodies. The practical significance of the findings lies in shaping a doctrinal basis for improving the model of remuneration of private enforcement officers in Ukraine and enhancing the predictability of legal practice.

Keywords: debtor and enforcement creditor, enforcement proceedings, enforcement documents, remuneration, state / private enforcement officer, protection of a person's rights in enforcement proceedings, measures of enforcement, foreclosure, appeal against enforcement officer's actions, grounds for enforcement, enforcement of court and other jurisdictional bodies decisions, procedural status of the enforcement officer, court, court ruling / decision / act, digitalization and artificial intelligence.

Вступ

Ефективність системи примусового виконання рішень безпосередньо залежить від того, наскільки послідовно держава вибудовує механізми матеріального забезпечення осіб, які реалізують владні повноваження зі застосування примусу на завершальній стадії реалізації права на справедливий суд. Винагорода виконавця у цьому контексті постає ключовою гарантією його незалежності, неупередженості та професійної мотивації, а отже – інституційною передумовою довіри до правосуддя в цілому. Для України, у якій триває процес реформування системи примусового виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів, через взяті зобов'язання імплементувати *acquis* ЄС і стандарти Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, питання побудови справедливої, прозорої та прогнозованої моделі винагороди приватного виконавця набуває особливої ваги.

Досвід Республіки Польща у цій площині є методологічно цінним для України з кількох причин. Передусім, ідеться про правопорядок, який належить до тієї ж романо-германської системи права, пройшов подібну постсоціалістичну трансформацію, але на сьогодні інтегрований до правового простору ЄС і продемонстрував здатність до глибокої інституційної модернізації інституту судового виконавця. До того ж польська модель винагороди судового виконавця (*komornik sądowy*) вирізняється чітким розмежуванням між виконавчим збором як публічно-правовим бюджетним платежем і власне винагородою виконавця як об'єктом його права власності, складною, але

внутрішньо логічною системою пропорційних і фіксованих ставок, диференціацією підходів для грошових та немайнових вимог, а також дієвими механізмами перерозподілу ризику безуспішного виконання. Досвід Польщі в цьому аспекті демонструє цікавий для України шлях збалансування фіскальних інтересів держави, захисту боржника та гарантій незалежності виконавця.

У вітчизняній правничій доктрині проблематика винагороди приватних виконавців висвітлена переважно фрагментарно – у межах загальних досліджень щодо виконавчого провадження, статусу приватного виконавця. Системний порівняльно-правовий аналіз моделі винагороди виконавця в Україні та Польщі з урахуванням останніх законодавчих змін у Республіці Польща й трансформації українського регулювання досі відсутній.

Метою цієї статті є комплексний порівняльно-правовий аналіз правового регулювання винагороди виконавця у правопорядках Республіки Польща та України з виявленням можливостей імплементації польського досвіду в українське законодавство і правозастосовну практику з урахуванням стандартів ЄС та практики ЄСПЛ щодо захисту права власності й правомірних очікувань.

Методологічну основу дослідження становить методологічний плюралізм із домінуванням порівняльно-правового методу, за допомогою якого здійснюється зіставлення нормативного регулювання, доктрини та судової і виконавчої практики Польщі й України. Використано діалектичний метод для виявлення внутрішніх суперечностей національної моделі винагороди виконавця та напрямів її еволюції; історико-правовий метод – для аналізу трансформації підходів до фінансування діяльності виконавців; системний і структурно-функціональний методи – для дослідження місця винагороди у загальній системі коштів виконавчого провадження та взаємодії публічно- і приватно-правових елементів; формально-догматичний і герменевтичний методи – для тлумачення відповідних положень законодавства України та Польщі, а також Конвенції і практики ЄСПЛ. Застосовано також методи аналізу й синтезу, індукції та дедукції, абстрагування та теоретичного моделювання, що дозволили сформулювати цілісну концептуальну модель винагороди виконавця, релевантну для подальшого реформування українського законодавства у сфері примусового виконання рішень.

Результати

У Польщі, країні з приватною системою виконання, примусове виконання рішень здійснює судовий виконавець (*komornik sądowy*) [9], який веде діяльність на власний ризик, отримуючи винагороду, з якої утримує свою канцелярію (офіс), а також покриває витрати, пов'язані зі здійсненням примусового виконання, у тому числі безрезультатного (неефективного). Виконавець у Польщі не є платником ПДВ, а також не підлягає реєстрації в Реєстрі фізичних осіб-підприємців (*CEIDG – Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej* [6]), як це передбачено для інших суб'єктів господарської діяльності. До 01.01.2019 р. виконавці утримували свої канцелярії виключно за рахунок стягнених виконавчих зборів, були зареєстровані в *CEIDG*; отримували всю суму виконавчого збору, з якого сплачували податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), а в період з 2016 по 2018 р.р. – також ПДВ, відповідно до спеціального тлумачення положень Податкового кодексу Польщі; з 2016 по 2018 р.р. виконавці були платниками ПДВ згідно з податковими інструкціями. Починаючи з 01.01.2019 р. виконавчий збір набув статусу публічно-правового бюджетного платежу, звільненого від оподаткування (не є приватним доходом виконавця); законодавцем здійснено розмежування між виконавчим збором і винагородою виконавця, остання має характер відсоткової (провізійної) винагороди; з виконавчого збору виконавець сплачує обов'язковий публічний платіж *OEG-1* (подаючи щомісячну декларацію до

податкового органу), розмір якого залежить від встановлених порогів доходу (починаючи від 1% суми виконавчого збору); залишок після сплати публічного платежу становить власне винагороду виконавця, з якої він утримує свою канцелярію; зі своєї відсоткової (провізійної) винагороди виконавець сплачує податок на доходи фізичних осіб, але звільнений від сплати ПДВ (на відміну від адвокатів, нотаріусів та інших юридичних осіб, які надають правничі послуги) [10]. Виконавці у Польщі мають статус публічних службовців, є суб'єктами публічного права, однак здійснюють діяльність за власний рахунок (за рахунок провізійної винагороди).

Діяльність судового виконавця ґрунтується на принципі самофінансування. Судовий виконавець є допоміжним органом правосуддя, якого призначає і звільняє Міністр юстиції, а також органом публічної влади в частині здійснення дій у виконавчому та забезпечувальному провадженні, є особою, яка здійснює професію суспільної довіри. Унікальність правового статусу судового виконавця підкреслюється тим, що йому надано виняткове право застосування заходів примусу у виконавчому провадженні та поширено на нього кримінально-правовий захист. Судовий виконавець не є підприємцем у розумінні нормативних приписів, що регулюють започаткування, здійснення та припинення господарської діяльності, і не може провадити господарську діяльність, хоча до нього застосовуються норми Закону про податок на доходи фізичних осіб, Закону про систему соціального страхування та Закону про медичне страхування, що фінансується з публічних коштів, які стосуються осіб, що здійснюють позааграрну господарську діяльність. Це, зокрема, означає, що судовий виконавець несе ризик на тих самих засадах, що й підприємець (наприклад, особа вільної професії). Його цивільні права обмежено тим, що він не може бути членом правління, наглядової ради або ревізійної комісії господарського товариства чи кооперативу, а також членом правління фонду, який провадить господарську діяльність, а також – у сфері інвестування свого майна (у господарському товаристві він не може володіти більш як 10 % акцій або часток, що становлять понад 10 % статутного капіталу).

За загальним правилом, судовий виконавець не може також здійснювати іншу діяльність або мати інший спосіб заробляння коштів, які перешкоджали б виконанню обов'язків виконавця, могли б підірвати довіру до його неупередженості або завдати шкоди гідності його посади. Крім того, судовий виконавець не може брати додаткове зайняття (за винятком наукових або дидактичних посад у закладі вищої освіти), якщо виконання такого зайняття не перешкоджає виконанню обов'язків.

Судовий виконавець, попри те, що не є підприємцем, є роботодавцем і стороною цивільно-правових відносин, оскільки від власного імені укладає з особами, необхідними для забезпечення функціонування канцелярії, а також з суб'єктами, потрібними для охорони майна та допомоги під час виїзних дій, трудові договори, договори підряду, доручення або договори про надання послуг.

Судовий виконавець користується правами, які в польській правничій доктрині називають «квазітрудовими», як-от право на відпочинок чи право на відсутність, яке належить йому на аналогічних підставах і в обсязі, що й працівникові у зв'язку з оправданою відсутністю на роботі [8].

Польський судовий виконавець здійснює як «виконавчі» дії, так і інші; з одного боку, судовий виконавець виконує публічну функцію, здійснюючи дії від імені держави, а з іншого – є квазі-підприємцем, суб'єктом, який самофінансується, але зі значно обмеженою свободою діяльності.

Науковці виокремлюють три групи дій судового виконавця: 1) виконавчі дії у виконавчому та забезпечувальному провадженні; 2) невиконавчі дії (особисте вручення (за дорученням суду або на клопотання позивача) адресатові судових повідомлень, процесуальних документів та інших письмових актів, або ж констатація того, що адресат за вказаною адресою не проживає; вчинення дій, спрямованих на

встановлення актуальної адреси проживання адресата; складання протоколу фактичного стану справ; здійснення офіційного нагляду за добровільними публічними аукціонами із затвердженням найнижчої або найвищої пропозиції (за клопотанням організатора аукціону); 3) виконання завдань, передбачених іншими законами, наприклад у межах провадження у справах про банкрутство чи реструктуризацію [8].

Відповідно до ст. 2 Закону Республіки Польща «Про кошти виконавчого провадження» [10] до коштів виконавчого провадження належать витрати виконавця, понесені ним у ході виконавчого провадження, іншого провадження або вчинення інших дій, а також винагорода виконавця.

Винагороду виконавець отримує за: здійснення виконавчого провадження, виконання рішення про забезпечення позову або європейського наказу про арешт банківського рахунку, виконання ухвали про забезпечення доказів або зобов'язання надати доказ у справах щодо право інтелектуальної власності, а також за здійснення іншого провадження або вчинення інших дій. Виконавець стягує винагороду лише у випадках, визначених законом. Винагорода виконавця є пропорційною або фіксованою. Винагорода виконавця за вчинення виконавчих дій, встановлена відповідно до вимог закону, не підлягає збільшенню на будь-які додаткові платежі.

Виконавець стягує винагороду за виконання грошових зобов'язань разом із виконанням цього зобов'язання, пропорційно до стягнутої суми. Стягнення виконавцем винагороди не вимагає винесення ним постанови. У кожному провадженні виконавець встановлює розмір стягнутої винагороди та витрат у постанові про закриття виконавчого провадження або у постанові про завершення виконавчого провадження іншим способом.

Винагороду за заяву про: виконання заходу забезпечення позову про грошову вимогу або європейський наказ про арешт коштів на банківському рахунку, примусове виконання немайнових рішень, а також інші збори стягувач сплачує одночасно з поданням такої заяви про відкриття відповідного виконавчого провадження, виконання заходу забезпечення позову. Виконавець не вчиняє виконавчих дій у разі несплати стягувачем винагороди, яка підлягає сплаті за заявою.

Базою для розрахунку пропорційної винагороди є сума зобов'язання. До вартості зобов'язання включається основна сума боргу разом із відсотками, витратами та іншими додатковими нарахуваннями, за винятком витрат на представника та коштів виконавчого провадження. У справах про примусове стягнення періодичних платежів основна сума дорівнює сумі прострочених платежів та платежів за один рік, а якщо ці платежі стягуються за період менший, ніж рік, - сумі платежів за весь строк їх нарахування.

У справах про забезпечення позову стосовно грошової вимоги або виконання європейського наказу про арешт коштів на банківському рахунку вартість зобов'язання визначається на день подання заяви про вчинення заходу забезпечення або її уточнення у частині вартості зобов'язання. Вартість зобов'язання округлюється в бік збільшення до повної одиниці валюти (злотого).

У справі про примусове стягнення грошових коштів виконавець стягує з боржника пропорційну винагороду у розмірі 10% від суми фактично стягнутих грошових коштів. Якщо боржник протягом 1 місяця з дня вручення йому повідомлення про відкриття виконавчого провадження сплатить безпосередньо виконавцеві або на його банківський рахунок усю або частину суми за виконавчим документом, виконавець стягує з боржника пропорційну винагороду у розмірі 3% від фактично сплаченої в такий спосіб суми.

Якщо боржник виконав рішення до моменту вручення йому повідомлення про відкриття виконавчого провадження виконавцем - мінімальна винагорода за таке виконане зобов'язання становить 150 злотих. Якщо примусове виконання рішення

відбулося виключно внаслідок звернення стягнення на грошові кошти, кошти на банківському рахунку, заробітну плату або соціальні виплати, або внаслідок сплати боржником боргу безпосередньо виконавцеві чи на його банківський рахунок після спливу строку, зазначеного вище – мінімальна оплата становить 200 злотих. Якщо примусове виконання рішення відбулося іншим способом, мінімальна винагорода становить 300 злотих.

У разі закриття виконавчого провадження за заявою стягувача або на підставі ст. 824 § 1 п. 4 Цивільного процесуального кодексу (Закон Республіки Польща від 17.11.1964 р.) [7] (далі – ЦПК РП), на *стягувача* покладається обов'язок сплатити пропорційну винагороду виконавцеві у розмірі 5% від суми, яка залишилася нестягнутою. Однак якщо стягувач доведе, що підставою для закриття виконавчого провадження стало виконання зобов'язання боржником протягом 1 місяця з дня вручення повідомлення про відкриття виконавчого провадження, або укладення у цей самий строк договору між сторонами щодо способу або строку виконання рішення, зазначену винагороду сплачує *боржник*. Якщо ж виконання рішення або укладення договору зі стягувачем відбулося після спливу цього 1-місячного строку, *боржник* зобов'язаний сплатити винагороду виконавцеві у розмірі 10% від суми, яка залишилася нестягнутою. Якщо заява стягувача про закриття виконавчого провадження була подана до вручення боржнику повідомлення про відкриття виконавчого провадження, розмір винагороди виконавцеві становить 100 злотих.

У справах про примусове стягнення періодичних платежів, у разі закриття виконавчого провадження за заявою стягувача або на підставі ст. 824 § 1 п. 4 ЦПК РП, *боржник* сплачує пропорційну винагороду виконавцеві у розмірі 5% суми, яка залишилася нестягнутою. У разі закриття виконавчого провадження з інших підстав, ніж зазначені в ч. 1, виконавець стягує зі *стягувача* винагороду у розмірі 150 злотих, за винятком випадків, передбачених ст. 30. Розмір цієї винагороди зменшується на суму витрат виконавчого провадження, вже стягнутих і покладених на боржника.

Винагорода за безуспішне (неефективне) виконавче провадження не справляється: з фізичних осіб, якими заявлено вимоги про відшкодування збитків; у справах, які виникли із трудових правовідносин; з органів місцевого самоврядування; з юридичних осіб, основною діяльністю яких: не є фінансова або страхова діяльність у розумінні відповідних положень, або є фінансова або страхова діяльність, визначена згідно з актами, виданими на підставі ст. 40 ч. 2 Закону від 29 червня 1995 р. «Про державну статистику», за умови, що вони є первинними кредиторами, і вимога не була предметом відчуження, за умови, що виконавче провадження було відкрито не пізніше ніж через 2 роки з дати видачі виконавчого документа, що охоплює відповідну вимогу.

Фіксований розмір винагороди виконавця за виконання заяви про вчинення заходу забезпечення грошової вимоги або європейського наказу про арешт коштів на банківському рахунку становить 300 злотих. У разі фактичного виконання забезпечення грошової вимоги або європейського наказу про арешт коштів на банківському рахунку виконавець стягує з заявника пропорційну винагороду у розмірі 10% вартості майна, охопленого забезпеченням. Ця винагорода зменшується на суму раніше стягнутої фіксованої винагорди в розмірі 300 злотих.

Винагорода за вчинення виконавчих дій у справах про виконання рішень немайнового характеру:

- фіксований розмір винагороди за заяву про примусове виконання рішення щодо передачі рухомого майна становить 400 злотих;

- фіксований розмір винагороди за заяву про примусове вселення у нерухомість, яка використовується для задоволення житлових потреб боржника, або про звільнення житлового приміщення (або іншого приміщення, що служить таким потребам) становить 1500 злотих;

- фіксований розмір винагороди за заяву про примусове вселення до іншої нерухомості або звільнення іншого приміщення (яке не використовується боржником для проживання) становить 2000 злотих;

- якщо нерухомість, приміщення або локація використовуються боржником виключно для здійснення підприємницької діяльності, вказаний вище збір збільшується на 1000 злотих за другу і кожен наступну кімнату, яка входить до складу нерухомості або приміщення;

- фіксований розмір винагороди за заяву про вселення арбітражного керуючого у майно банкрута або керуючого в нерухомість, за забезпечення доказів у справах про інтелектуальну власність чи видачу доказів у таких справах становить 400 злотих;

- фіксований розмір винагороди за участь у подоланні опору боржника та виконанні розпорядження суду про поміщення боржника під арешт становить 1000 злотих;

- фіксований розмір винагороди за заяву про примусове виконання іншого зобов'язання немайнового характеру, не зазначеного в положеннях цього розділу, становить 400 злотих;

- фіксований розмір винагороди за заяву про виконання іншого заходу забезпечення становить 300 злотих. Якщо боржник виконає зобов'язання, підтвержене виконавчим документом, не пізніше ніж за 3 дні до запланованого примусового виконання виконавчого документа, виконавець повертає стягувачу 50% сплаченої ним винагороди. Якщо виконання зобов'язання боржником відбулося до вручення йому повідомлення про відкриття виконавчого провадження або до надіслання вимоги про добровільне виконання зобов'язання, виконавець повертає стягувачу частину сплаченої винагороди, що перевищує суму 200 злотих.

Фіксований розмір винагороди за заяву про виконання ухвали про забезпечення спадщини, а також за складання опису майна (інвентаризації) – 400 злотих.

Фіксований розмір винагороди за виконання доручення суду або заяву позивача про безпосереднє та особисте вручення документів у спосіб, передбачений п. 1 ч. 4 ст. 3 Закону Республіки Польща від 22.03.2018 р. «Про судових виконавців» [9] – 60 злотих. Винагорода стягується за вручення документа на одну адресу, незалежно від кількості адресатів, які мешкають за цією адресою, та кількості спроб вручення.

Фіксований розмір винагороди за заяву про вчинення дій, спрямованих на встановлення актуальної адреси проживання адресата, згідно з п. 1а ч. 4 ст. 3 Закону «Про виконавців» – 40 злотих. Ця винагорода стягується виконавцем також у разі встановлення актуальної адреси проживання іншим способом.

Фіксований розмір винагороди за складання протоколу про встановлення фактичного стану справ (констатацію фактів) становить 400 злотих.

Фіксований розмір винагороди за заяву про проведення аукціону на підставі доручення заставодержателя щодо предмета зареєстрованої застави становить 1000 злотих. Розмір винагороди за проведення добровільного публічного аукціону встановлюється виконавцем за погодженням зі заявником.

Фіксований розмір винагороди виконавця за розшук майна боржника за дорученням стягувача, передбачений ст. 812 ЦПК РП, становить 100 злотих.

Звільнення від витрат на винагороду за вчинення виконавчих дій та зменшення розміру винагороди. Звільнення сторони від судових витрат, що надається їй відповідно до закону або було надано в судовому провадженні по суті справи, поширюється також на витрати виконавчого провадження. Якщо сторона не надасть відповідь на повідомлення протягом 2 днів з моменту вручення вимоги, вона вважається такою, що не має права на звільнення від витрат.

Районний суд, при якому діє виконавець, тимчасово виплачує виконавцеві за його заявою суми, що відповідають винагороді та витратам виконавчого провадження, які

мала би сплатити сторона, звільнена від сплати виконавчих витрат, якщо від цих платежів залежить вчинення дій виконавцем. Ці суми виконавець зобов'язаний відобразити у виконавчому провадженні до його завершення шляхом винесення постанови про стягнення з боржника тимчасово виплачених коштів судом. Це не стосується справ, у яких виконання виявилось безуспішним або виконавче провадження було припинене з інших причин. Суми, про які йдеться, виконавець повертає суду після їх стягнення з боржника, причому з першочерговим задоволенням, порівняно з іншими вимогами. У провадженнях, не зазначених у ч. 2, а також щодо дій, передбачених у п. 3 ч. 4 ст. 3 Закону «Про виконавців», виконавець до завершення виконавчого провадження встановлює розмір сум, виплачених судом, шляхом винесення відповідної постанови. Суми, встановлені у справі про виконання забезпечення грошової вимоги або європейського наказу про арешт на банківському рахунку, розраховуються автоматично у разі відкриття виконавчого провадження щодо майна, на яке було накладено арешт. Розмір витрат, понесених виконавцем у зв'язку з діями, зазначеними у ст. 41, які були тимчасово покриті за сторону, звільнену від сплати витрат, встановлюється виконавцем при завершенні виконавчого провадження. Після набрання чинності постановою її копія негайно надсилається суду, який зобов'язав звільнену сторону до вчинення дій. Ці витрати автоматично включаються до складу судових витрат у провадженні, в якому вони виникли. Звільнення сторони від покриття виконавчих витрат не звільняє її від обов'язку сплати боргу.

Порівняльний аналіз правового регулювання винагороди осіб, які здійснюють примусове виконання рішень, у державах – членах ЄС та Україні засвідчує, що питання винагороди виконавця є не технічно-допоміжним, а системоутворюючим елементом архітектури виконавчого провадження. На прикладі Республіки Польща простежується поєднання публічно-правового статусу виконавця як носія повноважень щодо примусового виконання рішень юрисдикційних органів із економічною самостійністю, що забезпечується прозорою, передбачуваною та юридично визначеною моделлю винагороди. Саме така модель, серед іншого, гарантує і ефективність, і безсторонність виконання рішень.

Досвід Польщі демонструє, що ключовим методологічним кроком є нормативне розмежування між: коштами виконавчого провадження як публічно-правовою категорією та, власне, винагородою виконавця як об'єктом його права власності. Польський законодавець закріплює, що винагорода є відсотковою (провізією) виплатою.

Чинна українська конструкція основної винагороди приватного виконавця [3] у вигляді 10 % від суми, що підлягає стягненню, або вартості майна, що має бути передане за виконавчим документом, за її змістом є функціональним аналогом пропорційної винагороди польського судового виконавця. Водночас, її практична реалізація деформована судовою практикою, сформованою під впливом попередньої редакції Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 р. № 643 [2].

Згідно з ч.ч. 5 і 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [4] висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для усіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності *нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права*. Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні *таких* норм права. З огляду на наведену норму, Порядок вже з 2022 р. діє у новій редакції, він змінений, тому Висновки Верховного Суду стосуються не цього нормативно-правового акта,

зараз не є обов'язковими і не можуть застосовуватися як такі, що сформовані щодо іншого – чинного раніше – нормативно-правового акта.

Проблема винагороди приватного виконавця є однією із ключових в аспекті справедливості у праві – зокрема, як правопорядок матеріально оцінює працю особи, яка забезпечує реальність судового захисту. «*Justitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*». Стосовно до виконавчого провадження наведене нами визначення справедливості набуває цілком прагматичного змісту: «дати кожному належне» означає не лише забезпечити стягувачеві реальне виконання рішення, а й гарантувати виконавцеві належну й передбачувану винагороду за здійснення покладених на нього публічних повноважень щодо примусового виконання рішення суду.

Коли ж на рівні судової практики фактично легітимуються схеми уникнення сплати основної винагороди шляхом розрахунків «в обхід» виконавчого провадження або цесії на афілійованих осіб, порушується ще один базовий постулат природного права – «*nemo debet locupletari aliena iactura*» – ніхто не повинен збагачуватися за рахунок чужих втрат. У нашому випадку це означає, що ані боржник, ані стягувач не можуть легітимно економити на виконанні зобов'язання, перекладаючи весь тягар витрат (включно з ризиком безрезультатності) на приватного виконавця, позбавленого гарантованої винагороди за вже вчинені ним виконавчі дії.

З позицій польського досвіду та європейських стандартів заслуговує підтримки діяльнісний (а не «виключно результативний») підхід: єдиною підставою для виникнення права на основну винагороду має бути належне здійснення виконавчих дій у межах відкритого виконавчого провадження виконавцем, тоді як розмір винагороди визначається від суми зобов'язання, окресленого виконавчим документом.

Одним із найбільш конструктивних елементів польської моделі винагороди судового виконавця, що може бути запозичений українським законодавцем, є багаторівнева система комбінованих фіксованих і пропорційних ставок винагороди залежно від предмета виконавчого провадження (грошове, не грошове, зобов'язальне тощо), етапу примусового виконання та результату поведінки боржника. Запровадження в Україні структурованої тарифної моделі, яка би встановлювала мінімальні фіксовані розміри винагороди для окремих категорій немайнових рішень; диференціювала розмір винагороди, залежно від етапу виконання і фінальної поведінки боржника (добровільна сплата після відкриття виконавчого провадження, сплата до повідомлення про відкриття виконавчого провадження, виконання шляхом звернення стягнення, виконання іншими способами тощо), – дало би змогу поєднати баланс інтересів сторін із реалістичним урахуванням ризику безрезультатного чи частково результативного виконання.

Особливо перспективним для запозичення українським законодавцем є підхід до розподілу ризику безуспішного (неефективного) виконавчого провадження. Польське право виходить із того, що судовий виконавець не повинен фінансувати системні витрати правосуддя за власний рахунок. Для України доцільно на законодавчому рівні закріпити мінімальну гарантовану суму винагороди приватного виконавця в разі безуспішного провадження за умови вчинення ним усіх необхідних виконавчих дій; одночасно встановити чіткий перелік соціально вразливих стягувачів та категорій вимог, щодо яких такі витрати компенсуються або державою, або частково перерозподіляються, щоб не перешкоджати доступу до правосуддя.

Українське законодавство потребує також більш детального врегулювання ситуацій, коли боржник виконує рішення відразу після відкриття виконавчого провадження. Польська модель, яка передбачає знижену пропорційну ставку у разі сплати боргу протягом короткого строку, але при цьому не позбавляє виконавця права на винагороду, є прикладом справедливого балансу між стимулюванням добровільного

виконання рішення боржником і захистом економічних інтересів виконавця. В українському праві доцільно закріпити, що добровільне виконання рішення суду боржником після відкриття виконавчого провадження не нівелює права приватного виконавця на основну винагороду, а впливає лише на її розмір (або знижена ставка, або фіксована мінімальна сума).

«Ubi jus, ibi remedium», тобто, де є суб'єктивне право (у нашому випадку – вимога до боржника й право приватного виконавця на винагороду), там має існувати реальний механізм його здійснення. Формально визначені та системно узгоджені правила винагороди виконавця відповідають постулату *nullum tributum sine lege*: жодного платежу без закону. У цьому сенсі польське право забезпечує, щоб і боржник, і стягувач, і приватний виконавець могли передбачити фінансові наслідки виконавчого провадження, не залишаючи простору для довільного судового чи адміністративного «доформулювання» імперативних норм. Українська правова система, попри наявність подібних законодавчих конструкцій, на рівні практики поки що не уникає «спокуси» компенсувати недоліки або суперечності нормативного регулювання за рахунок розширювального судового тлумачення, яке фактично створює нові обмеження для приватного виконавця без належної законодавчої підстави.

Із позицій принципу правової визначеності та концепції правомірних очікувань слід узгодити судову практику з чинною редакцією ст. 31 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця. Польський досвід переконливо демонструє, що стабільність нормативної моделі винагороди та її однозначне тлумачення судами є не лише гарантією прогнозованості для учасників провадження, а й елементом захисту права власності виконавця у розумінні ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 р. [5]. Отже, для України необхідно є відмова від використання судових правових позицій, сформованих на основі нечинної редакції підзаконних актів.

Висновки

З огляду на євроінтеграційний курс України та необхідність підвищення ефективності виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів у контексті права на справедливий суд, удосконалення правового регулювання винагороди приватного виконавця має розглядатися не як корпоративний інтерес вузької професійної групи, а як елемент забезпечення дієвості правосуддя загалом. Запозичення концептуальних рішень польського законодавця, інтеграції цієї моделі в систему захисту права власності дозволить посилити незалежність і мотивацію приватних виконавців та зменшити ризики конвенційної відповідальності України за неефективне виконання рішень.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (держав-членів Ради Європи). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Порядок виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 р. № 643. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-2016-%D0%BF#Text>.
3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>.

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-VIII#Text>.
5. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ / Рада Європи. Страсбург, 20.03.1952 р. (Протокол ратифіковано Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
6. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej. Ministerstwo Rozwoju i Technologii (Центральна Електронна Реєстрація та Інформація про Підприємницьку Діяльність. Міністерство Розвитку і Технологій). URL : <https://aplikacja.ceidg.gov.pl/CEIDG/Index.aspx>.
7. Kodeks postępowania cywilnego: Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz. U. 1964 Nr 43 poz. 296). URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>.
8. Koszty komornicze – zbiór studiów. Marciniak A. (red. nauk.). Sopot : Currenda Sp. z o.o., 2022. 168 s.
9. Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz. U. 2018 poz. 771). URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000771/T/D20180771L.pdf>.
10. Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz. U. 2018 poz. 770). URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000770/U/D20180770Lj.pdf>.